

ชื่อวิทยานิพนธ์	: ศึกษากระบวนการพัฒนาตนเพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุดตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท
ผู้วิจัย	: นางสาวกานต์สินี จันทร์วิภาติลก
ปริญญา	: พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	: พระสุธีธรรมานันต์, ผศ.ดร., ป.ธ.๙, M.A., Ph.D. : พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร. ป.ธ.๗, พธ.บ., ศศ.ม., พธ.ด. (พระพุทธศาสนา) : ศ.ดร.วัชรระ งามจิตรเจริญ, ป.ธ.๙, พธ.บ., M.A. (Philosophy), PhD. (Philosophy)
วันสำเร็จการศึกษา	: ๑๐ มีนาคม ๒๕๕๗

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ เป็นงานวิจัยแบบผสมทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาการพัฒนาตนตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาทและทฤษฎีระบบ ๒) เพื่อศึกษาระบบการพัฒนาตนเพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุดตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท ๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบระบบการพัฒนาตนในชีวิตประจำวัน เพื่อส่งเสริมการบรรลุเป้าหมายสูงสุดตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท

ผลการวิจัยพบว่า:-

๑) แนวคิด หลักการและกระบวนการเพื่อการพัฒนาตนตามแนวพระพุทธศาสนา ตั้งอยู่บนความเชื่อว่า มนุษย์มีศักยภาพที่จะศึกษา ฝึกฝน และพัฒนา ตนเองได้ มีอริยสัจ ๔ เป็นหลักการครอบคลุมหลักธรรมทั้งหมด มีหลักปฏิบัติเพื่อการพัฒนาตนตามหลักทางสายกลางและหลักไตรสิกขา และมีกระบวนการปฏิบัติตามกลุ่มธรรมาสาร ของวิชาและวิมุตติซึ่งแสดงคุณสมบัติภายในที่เกิดขึ้นตามลำดับ และมีลักษณะ ๕ ประการที่สอดคล้องกับลักษณะของระบบทำให้สามารถบูรณาการกับทฤษฎีระบบเพื่อพัฒนาระบบการพัฒนาตนตามแนวพระพุทธศาสนาได้

(๒) ระบบการพัฒนาตนเพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุดตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท ที่เกิดจากการบูรณาการกระบวนการธรรมาสารของวิชาและวิมุตติกับทฤษฎีระบบ ด้วยการพัฒนาระบบ ๕ ขั้นตอน คือ ๑) การวิเคราะห์ระบบ ๒) การสังเคราะห์ระบบ ๓) การออกแบบระบบ ๔) การตรวจสอบระบบ ๕) การปรับปรุงระบบ จะได้เป็นโครงสร้างต้นแบบระบบการพัฒนาตนตามแนวพระพุทธศาสนา ที่สามารถอธิบายความสัมพันธ์ขององค์ประกอบย่อยต่าง ๆ ในกระบวนการพัฒนาตน ตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งบรรลุเป้าหมายสูงสุด อันจะนำไปสู่การปรับปรุงหรือพัฒนาวิธีการปฏิบัติให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

(๓) ผลจากการนำเสนอรูปแบบระบบการพัฒนาดนในชีวิตประจำวัน เพื่อส่งเสริมการบรรลุเป้าหมายสูงสุดตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท และนำไปประยุกต์กับกลุ่มตัวอย่างเพื่อสร้างความเข้าใจ ดังต่อไปนี้

- กลุ่มตัวอย่างมีความเข้าใจหลักการ และวิธีการประยุกต์ระบบการพัฒนาดนในชีวิตประจำวัน รวมทั้งเข้าใจวิธีการนำแบบประเมินคุณสมบัติของการพัฒนาดนใช้วัดความถูกต้องและความก้าวหน้าเพิ่มมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

- กลุ่มตัวอย่างมีความพอใจ แนวทางการพัฒนาดนเองด้วยระบบการพัฒนาดนในชีวิตประจำวัน ทั้งสองครั้งในระดับมาก

รูปแบบระบบการพัฒนาดนในชีวิตประจำวัน เพื่อให้เกิดประโยชน์ปัจจุบัน ประโยชน์เบื้องต้นและประโยชน์สูงสุด ในกลุ่มชาวพุทธที่มีศรัทธาในพระรัตนตรัยเป็นพื้นฐาน สร้างขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือในการทำความเข้าใจหลักและวิธีการประยุกต์ระบบการพัฒนาดน รวมทั้งใช้วัดคุณสมบัติในการพัฒนาดนเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความก้าวหน้าในการปฏิบัติ และเมื่อนำไปประยุกต์กับกลุ่มตัวอย่าง สามารถใช้ได้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

Dissertation Title : The study of the self-development systems for achieving the ultimate goal according to Theravada Buddhism

Researcher : Ms. Karnsine Janvipadiloak

Degree : Doctor of Philosophy (Buddhist Studies)

Committee Supervisory : Phra Suthitthammanuwat. Assist. Prof. Pali IX, M.A. Ph.D.
: Phramaha Somboon Vutthikaro. Pali VII, B.A., M.A., Ph.D. (Bud).
: Prof. Dr. Watchara Ngamchitchareon Pali ix, B.A. (Buddhist Studies), M.A. (Philosophy), Ph.D. (Philosophy).

Date of Graduation : 10 March 2014

Abstract

This research is of both qualitative and quantitative one. There are 3 objectives: - 1) to study the concepts of the self-development according to Theravada Buddhism and the Systematic Theory 2) to develop the Self-Development System for achieving the Ultimate Goal according to the Theravada Buddhism 3) to propose the form of the Self-Development System in daily lives in order to support the ultimate goal according to Theravada Buddhism.

The research results are found that:-

(1) The concepts, the principles and the process of Dhamma for the Self-Development are based on the belief that the human beings have the potentiality to learn, to practice and to develop themselves. There are Four Noble Truths covering all the Dhamma principles. There are the principles of the self-development for practicing according the Middle Path and the three characteristics. There are the processes of practice by the group of ÄhÄra-VijÄ-Vimutti which show the internal qualities that occur in order. There are 5 characteristics of the self- development that correspond with the characteristics of the system which that can be integrated with The Systematic Theory for the self-development according to the Theravada Buddhism system.

(2) The Self-Development System to achieve the ultimate goal according to Theravada Buddhism caused by the integration process of Ähåra-Vijå-Vimutti and the Systematic Theory at 5 steps: - 1) the system analysis 2) the system synthesis 3) the system designs 4) the system verification 5) the system improvement. The result of this integration is the structural of the System-Development of prototype according to Buddhism which can explain the relationship of the minor various organs in the process of development from the start to achieving their ultimate goal. This will lead to the improvement or the development of practical ways to be more efficient.

(3) The results from proposing the model of the Self-Development System in daily life to promote the Ultimate goal of Theravada Buddhism and applied to the exemplary group in order to understand as follow:-

- The exemplary group is to understand the principles and the methods of application the Self-Development System in daily lives as well as understand how to use the properties of Self-Development Assessment to measure the accuracy and the advances increasing with statistical significance at 0.05

- The exemplary group is satisfied with the Self-Development System in their daily lives two times at “good” level.

The model of the Self-Development System in daily lives causes the present benefit, the foreground benefit and the ultimate benefit that arise to the Buddhists who have good faith in the Triple Gem as the base which was created as a tool for understanding the principles and the methods to apply the Self-Development System to oneself including use of this model to measure the properties of the Self-Development System for checking the accuracy and the progress in the practicing when it is applied to the exemplary group to be used according to the set up purposes.

กิตติกรรมประกาศ

ขอนอบน้อมแด่ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสังฆเจ้า

ขอนอบน้อมแด่ บิดา มารดา ผู้เป็นพระอรหันต์ในใจตลอดเวลา

ขอนอบน้อมแด่ ครู อาจารย์ผู้มีพระคุณยิ่ง

ขอนอบน้อมแด่ บุคคลผู้มีส่วนสนับสนุนการดำเนินชีวิตที่ดีงาม

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยความเมตตาและความอนุเคราะห์จากบุคคลที่เกี่ยวข้องหลายท่าน ดังนี้

กลุ่มแรก คือ ครูบาอาจารย์ที่ปรึกษาประกอบด้วย พระสุธีธรรมานวัตร (เทียบ สิริญาโณ/มาลัย), ผศ.ดร., พระมหาสมบุญ วุฑฒิโกโร, ดร. และ ศ.ดร.วัชรระ งามจิตรเจริญ ที่กรุณาให้คำปรึกษา วิทยานิพนธ์ ทั้งที่ทุกท่านมีภาระมากยังสละเวลาให้ความรู้ ให้คำแนะนำ ทักท้วง และสนับสนุน จนกระทั่งทำให้งานวิทยานิพนธ์เล่มนี้มีความก้าวหน้า และสำเร็จลงในที่สุด

กลุ่มที่สอง คือ ครูบาอาจารย์และผู้ทรงคุณวุฒิ ที่กรุณาช่วยทำหน้าที่ตรวจสอบงานวิจัย พร้อมให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษานอกเวลา เสนอแนะในส่วนที่มีข้อบกพร่อง ช่วยทำให้งานมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ประกอบด้วย พระศรีคัมภีร์ญาณ,รศ.ดร., พระราชสิทธิมนี (วิ), ดร., พระมหาไพโรจน์ ญาณกุสโล, ดร.,ผศ. ร.ท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ, ผศ.ดร.ดลพัฒน์ ยศธร, ดร.อำนาจ บัวศิริ, อาจารย์จำรูญ ธรรมดา, อาจารย์อาณัติชัย เหลืองอมรชัย

กลุ่มที่สาม คือ ครูบาอาจารย์ที่ทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการสอบ ตั้งแต่การสอบ Public Hearing พระเมธาวิเชียร, ดร., ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน รวมทั้งการสอบเพื่อจบการศึกษา ทุกท่านล้วนมีส่วนช่วยให้งานวิจัยนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

กลุ่มที่สี่ บุคคลอื่น ๆ ที่มีส่วนช่วยให้งานสำเร็จลุล่วง เช่น พระครูใบฎีกาสันน ทยรโก, รศ.ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร, คุณอุดม จันทิมา และเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยทุกท่าน นิสิตปริญญาเอกปัจจุบัน, นักศึกษาพระอภิธรรมชั้นมัธยมโท รุ่นปี ๒๕๕๖, เจ้าหน้าที่กรมยุทธการทหารเรือ รวมทั้งญาติสนิทและมิตรสหายทั้งหลาย ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นผู้อยู่ทั้งเบื้องหน้าและเบื้องหลัง คอยให้กำลังใจและมีส่วนช่วยสนับสนุนการทำงานวิจัยนี้มาโดยตลอด

ผู้วิจัยขอน้อมจิตอุทิศประโยชน์อันจะพึงบังเกิดขึ้นจากงานวิทยานิพนธ์นี้ ไม่ว่าจะมากหรือน้อย เพื่อเป็นพุทธบูชาแด่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระผู้ทรงเป็นแบบอย่าง เป็นกัลยาณมิตรที่ยิ่งใหญ่ และผู้ชี้ทางแก่เหล่าเวไนยสัตว์ด้วยอรรถและธรรมอันหลายหลาก ตลอดจนพ่อแม่ ครูอาจารย์ ญาติธรรมและมิตรสหาย ทั้งมีชีวิตและล่วงลับไปแล้วทุกท่าน ขออานิสงส์แห่งคุณความดีนี้จงส่งผลให้ทุกท่านมีแต่ความสุข พบแต่เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป และหากงานวิทยานิพนธ์นี้มีข้อผิดพลาดไม่ว่าด้วยเหตุประการใด ๆ ผู้วิจัยขอน้อมรับแต่ผู้เดียวและขอโปรดอภัย ไว้ ณ. ที่นี้ จักเป็นพระคุณอย่างยิ่ง

น.ส.กานต์สินี จันทร์วิภาติก

๕ มีนาคม ๒๕๕๗

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ณ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ญ
บทที่ ๑. บทนำ	๑
๑.๑ ความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ขอบเขตในการวิจัย	๕
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๖
๑.๕ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๙
๑.๘ ประโยชน์ที่จะได้รับ	๒๓
๑.๙ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๒๔
บทที่ ๒ การพัฒนาตนตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาทและทฤษฎีระบบ	๒๕
๒.๑ การพัฒนาตนตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท	๒๖
๒.๑.๑ ความหมายของการพัฒนาตนในพระพุทธศาสนา	๒๖
๒.๑.๒ แนวคิดการพัฒนาตนตามแนวพระพุทธศาสนา	๒๖
๒.๑.๓ หลักการพัฒนาตนตามแนวพระพุทธศาสนา	๓๑
๒.๑.๔ กระบวนการเป็นลำดับเพื่อการพัฒนาตน	๓๖
๒.๑.๔.๑ องค์ประกอบการพัฒนาตนตามกระบวนการเป็นลำดับขั้นตอน	๓๗
๒.๑.๔.๒ ขั้นตอนการพัฒนาตนตามกระบวนการเป็นลำดับขั้นตอน	๓๘
๒.๑.๕ สรุปการพัฒนาตนตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท	๓๙
๒.๒ ทฤษฎีระบบ	๔๑
๒.๒.๑ ความหมายของระบบ	๔๑
๒.๒.๒ ประเภทของระบบ	๔๓
๒.๒.๓ องค์ประกอบของระบบ	๔๕
๒.๒.๔ การพัฒนาระบบ	๔๗

๒.๒.๕ การประเมินผล	๔๙
๒.๓ สรุปการพัฒนาตนตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาทและทฤษฎีระบบ	๕๒
บทที่ ๓ ระบบการพัฒนาตนเพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุดตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท	๕๔
๓.๑ การวิเคราะห์ระบบ	๕๕
๓.๒ การสังเคราะห์ระบบ	๘๕
๓.๒.๑ การหาความสัมพันธ์ เกี่ยวข้อง เชื่อมโยง ขององค์ประกอบ	๘๕
๓.๒.๑.๑ กลุ่มการเรียนรู้ธรรมที่จำเป็นต่อการปฏิบัติ	๘๕
๓.๒.๑.๒ ธรรมกลุ่มปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม	๘๘
๓.๒.๒ การสร้างกรอบแนวคิดของกลุ่มความสัมพันธ์ใหม่	๑๐๔
๓.๓ การออกแบบระบบ	๑๐๗
๓.๓.๑ ระบบการเรียนรู้ธรรมที่จำเป็น	๑๐๙
๓.๓.๑.๑ ระบบการรับข้อมูลจำเป็น	๑๐๙
๓.๓.๑.๒ ระบบการคิดแบบคาย	๑๐๙
๓.๓.๒ ระบบปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม	๑๑๐
๓.๓.๒.๑ ระบบสำรวม	๑๑๐
๓.๓.๒.๒ ระบบปฏิบัติการ	๑๑๐
๓.๔ การตรวจสอบระบบ ๑๑๓	
๓.๕ การปรับปรุงระบบ ๑๑๓	
๓.๖ สรุประบบการพัฒนาตนเพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุดตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท๑๑๕	
บทที่ ๔ รูปแบบระบบการพัฒนาตนในชีวิตประจำวันเพื่อส่งเสริมการบรรลุเป้าหมายสูงสุดตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท	๑๑๖
๔.๑ วัตถุประสงค์ในการสร้างรูปแบบ	๑๑๘
๔.๒ หลักการในการสร้างรูปแบบ	๑๑๘
๔.๓ กลุ่มตัวอย่าง	๑๒๑
๔.๔ เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย	๑๒๒
๔.๕ วิธีการเก็บข้อมูล	๑๒๙
๔.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล	๑๓๐
๔.๗ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๑๓๑
๔.๘ สรุปรูปแบบระบบการพัฒนาตนในชีวิตประจำวัน	๑๓๔
บทที่ ๕. สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๑๓๕
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๓๕
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๑๓๘

บรรณานุกรม	๑๔๐
ภาคผนวก	
ผนวก ก	รายละเอียดกระบวนการหาค่าความเที่ยงตรงแบบประเมินตนเอง
ผนวก ข	แบบประเมินตนเอง
ผนวก ค	ภาพการสัมภาษณ์ และ ภาคสนาม
ประวัติผู้วิจัย	๑๗๑

สารบัญตาราง

เรื่อง	หน้า
แผนภูมิที่ ๑ : กรอบวิธีดำเนินการวิจัย	๒๒
แผนภูมิที่ ๒ : กรอบแนวคิดในการวิจัย	๒๔
แผนภูมิที่ ๓ : การพัฒนาตามหลักทางสายกลาง	๓๓
แผนภูมิที่ ๔ : แนวทางการศึกษาแนวคิด หลักการและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาตน	๓๓
แผนภูมิที่ ๔ : กระบวนธรรมอาหารวิชาและวิมุตติกับความสัมพันธ์แบบองค์รวม	๔๐
แผนภูมิที่ ๕ : คุณลักษณะของระบบจากนักวิชาการต่าง ๆ	๔๓
แผนภูมิที่ ๖ : องค์ประกอบทั่วไปของระบบ	๔๗
แผนภูมิที่ ๗ : กรอบการศึกษากระบวนธรรมอาหารวิชาและวิมุตติ เพื่อการพัฒนาตนตามแนวพระพุทธศาสนากับทฤษฎีระบบ	๕๓
แผนภูมิที่ ๘ : ขั้นตอนการบูรณาการเพื่อพัฒนาระบบการพัฒนาตน	๕๕
แผนภูมิที่ ๙ : แหล่งที่มาของความรู้จากภายนอกสู่ภายใน	๕๖
แผนภูมิที่ ๑๐ : แนวทางการปฏิบัติตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา	๖๓
แผนภูมิที่ ๑๑ : แสดงส่วนหนึ่งของผลจากพัฒนาตนตามคำสอน	๘๒
แผนภูมิที่ ๑๒ : กระบวนการคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่าง โยนิโสมนสิการกับปัญญา	๘๙
แผนภูมิที่ ๑๓ : กระบวนการเรียนรู้ (คบสัตบุรุษ สดับสัทธรรม ศรัทธา โยนิโสมนสิการ และกระบวนการปฏิบัติธรรม สมความแก่ธรรม(สำรวมและโพธิปักขิยธรรม)	๙๐
แผนภูมิที่ ๑๔ : ขั้นตอนการทำงานของกลุ่มสำรวมจากการวิเคราะห์	๙๓
แผนภูมิที่ ๑๕ : ขั้นตอนการพัฒนาตนตามกรอบสัทธรรม๓จากการวิเคราะห์/สังเคราะห์ระบบ	๑๐๕
แผนภูมิที่ ๑๖ : ขั้นตอนการพัฒนาตนตามกระบวนธรรมอาหารวิชาวิมุตติ	๑๐๖
แผนภูมิที่ ๑๗ : ระบบการพัฒนาตนจากการออกแบบระบบ	๑๐๘
แผนภูมิที่ ๑๘ : การทำงานขององค์ธรรมในระบบโพธิปักขิยธรรม	๑๑๒
แผนภูมิที่ ๑๙ : โครงสร้างต้นแบบระบบการพัฒนาตนตามแนวพระพุทธศาสนา(ปรับปรุง)	๑๑๔
แผนภูมิที่ ๒๐ : เป้าหมายและประโยชน์ของการพัฒนาตนตามแนวพระพุทธศาสนา	๑๑๖
แผนภูมิที่ ๒๑ : กรอบแนวคิดในการสร้างรูปแบบ	๑๑๗
แผนภูมิที่ ๒๒ : หลักการในการประยุกต์ระบบ	๑๑๙
แผนภูมิที่ ๒๓ : เหตุในการเกิดกุศลจิต	๑๒๐
แผนภูมิที่ ๒๔ : เครื่องมือที่ใช้ในการประยุกต์ระบบ	๑๒๒
แผนภูมิที่ ๒๕ : รูปแบบการพัฒนาตนในชีวิตประจำวันเพื่อส่งเสริมการบรรลุเป้าหมายสูงสุด	๑๒๔
แผนภูมิที่ ๒๖ : กรอบการตรวจสอบแบบประเมินตนเอง	๑๒๘

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ก. คัมภีร์พระไตรปิฎก

ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีและภาษาไทยของ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙ อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัย ๒๕๓๘ ในการอ้างอิงพระไตรปิฎก ระบุชื่อคัมภีร์ และระบุเล่ม/ข้อ/หน้า ของพระไตรปิฎกเล่ม นั้นๆ เช่น ที. ส. (ไทย), ๙/๔๐๖-๔๔๓/๑๗๕-๑๙๖. หมายถึง ทีฆนิกาย สีสันธวรรค (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย) เล่มที่ ๙ ข้อที่ ๔๐๖-๔๔๓ หน้าที่ ๑๗๕-๑๙๖ . เป็นต้น อรรถกถา ภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัย ๒๕๓๘ อักษรย่อที่ใช้ในวิทยานิพนธ์นี้ มีดังนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.ม. (ไทย) = วินัยปิฎก มหาวรรค (ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ส. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค (ภาษาไทย)
ที.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย	มหาวรรค (ภาษาไทย)
ที.ปา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค (ภาษาไทย)
ม.มู. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย	มูลปณณาสก (ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณณาสก (ภาษาไทย)
ม.อุ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย	อุปริปณณาสก (ภาษาไทย)
ส.ส. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค (ภาษาไทย)
ส.นิ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย	นิทานวรรค (ภาษาไทย)
ส.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย	มหาวรรค (ภาษาไทย)
อง.เอกก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	เอกกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ทุก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	ทุกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ติก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.จตุก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	จตุกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ปัญจก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	ปัญจกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.สตตก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	สตตกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.อฏฐก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	อฏฐกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.นวก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	นวกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ทสก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	ทสกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ทสก. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	ทสกนิปาตบาลี (ภาษาบาลี)
ขุ.ธ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย	ธรรมบท (ภาษาไทย)
ขุ.อุ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย	อุทาน (ภาษาไทย)
ขุ.อิติ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย	อิติวุตตกะ (ภาษาไทย)

ช.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิเทศ (ภาษาไทย)
ช.ป. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค (ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภ.สง. (ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก ธรรมสังคณี (ภาษาไทย)
อภ.วิ. (ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก วิภังค์ (ภาษาไทย)
อภ.ธ. (ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก ธาตุกถา (ภาษาไทย)
อภ.ป. (ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก ปุคคลบัญญัติ (ภาษาไทย)
อภ.ก. (ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก กถาวัตถุ (ภาษาไทย)

ข. คำย่อเกี่ยวกับคัมภีร์อรรถกถา

อรรถกถาทั้งหมดที่อ้างอิงในวิทยานิพนธ์นี้ ใช้อรรถกถาฉบับภาษาไทยของมหาวิทยาลัย
มหาจุฬาราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๒๕ เป็นการระบุถึงชื่อคัมภีร์/เล่ม/หน้า เช่น ที. สี. อ.
(ไทย), ๑๒/ ๑๙๑-๑๙๒. หมายถึง ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค อรรถกถาสุมังคลวิลาสินี เล่ม ๑๒
หน้า ๑๙๑-๑๙๒. เป็นต้น อักษรย่อที่ใช้ในวิทยานิพนธ์นี้ มีดังนี้

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ที.สี.อ. (ไทย)	=	ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี สีลขันธวรรคอรรถกถา (ภาษาไทย)
ที.ม.อ. (บาลี)	=	ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี มหาวคคอกุฎกถา (ภาษาบาลี)
ที.ม.อ. (ไทย)	=	ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี มหาวรรคอรรถกถา (ภาษาไทย)
ที.ปา.อ. (บาลี)	=	ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี ปาฎิกวรรคอกุฎกถา (ภาษาบาลี)
ที.ปา.อ. (ไทย)	=	ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี ปาฎิกวรรคอรรถกถา (ภาษาไทย)
ม.มุ.อ. (บาลี)	=	มัชฌิมนิกาย ปปญจสุทนี มูลปณณาสกอกุฎกถา (ภาษาบาลี)
ม.มุ.อ. (ไทย)	=	มัชฌิมนิกาย ปปญจสุทนี มูลปณณาสกอรรถกถา (ภาษาไทย)
ม.อุ.อ. (ไทย)	=	มัชฌิมนิกาย ปปญจสุทนี อุปรปณณาสกอรรถกถา (ภาษาไทย)

อรรถกถาพระอภิธรรมปิฎก

อภ.สง.อ. (บาลี)	=	อภิธมมปิฎก ธมมสังคณี อัญญาสาลินีอรรถกถา (ภาษาบาลี)
อภ.สง.อ. (ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก ธรรมสังคณี อัญญาสาลินีอรรถกถา (ภาษาไทย)
อภ.วิ.อ. (ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก วิภังค์ สัมโมหวิโนทนีอรรถกถา (ภาษาไทย)
อภ.ธ.อ. (ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก ธาตุกถา ปัญจปกรณอรรถกถา (ภาษาไทย)
อภ.ย.อ. (ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก ยมก ปัญจปกรณอรรถกถา (ภาษาไทย)
อภ.ป.อ. (ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก ปฏฐาน ปัญจปกรณอรรถกถา (ภาษาไทย)

ค. คำย่อเกี่ยวกับปกรณ์วิเสส

การอ้างอิงปกรณ์วิเสสภาษาบาลีใช้ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยวิสุทธิมคค -
 ปกรณ์ ได้ระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ เช่น วิสุทธิ. (บาลี) ๒/๕๕/๙๙. หมายถึง
 วิสุทธิมคคปกรณ์ ภาษาบาลีเล่ม ๒ ข้อ ๕๕ หน้า ๙๙ ฉบับมหาจุฬาปกรณ์วิเสส วิสุทธิ. (ไทย) ๒/๕๕/
 ๙๙. หมายถึง คัมภีร์วิสุทธิมรรคที่รจนาโดยพระพุทธโฆสเถระ และสมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภ -
 มหาเถระ) แปลและเรียบเรียง , พิมพ์ครั้งที่ ๖, (Taipei : The Corporate Body of the Buddha
 Education Foundation), ๒๕๕๐. ซึ่งจะบอกข้อและหน้าอย่างชัดเจน

การไปปกรณ์วิเสส

วิสุทธิ. (ไทย) = วิสุทธิมรรคปกรณ์ (ภาษาไทย)